УДК:124.5:316
DOI 10.33514/1694-7851-2024-4-689-695

Абдылдаева А.Т.
окутуучу
И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети
Бишкек ш.

КООМДУ АГА МҮНӨЗДҮҮ КООМДУК МАМИЛЕЛЕРДИН ЖЫЙЫНДЫСЫ КАТАРЫ ИЗИЛДӨӨ

Аннотация: Коомду ага мүнөздүү коомдук мамилелердин жыйындысы катары изилдөө коомдук түзүлүштү, нормаларды жана баалуулуктарды, институттарды жана коомдук кыймылдарды талдоону камтыйт. Ал коомдук өнүгүүнүн динамикасын, жеке адамдардын жана топтордун ортосундагы конфликттерди жана кызматташтыкты түшүнүүгө, ошондой эле социалдык процесстерди аныктоочу мыйзам ченемдүүлүктөрдү жана тенденцияларды аныктоого мүмкүндүк берет. Коомду мамилелердин жыйындысы катары изилдөөнүн максаты – социалдык кубулуштарды жана процесстерди түшүнүү жана түшүндүрүү, ошондой эле социалдык динамикалардын негизин түзгөн мыйзам ченемдүүлүктөрдү жана тенденцияларды аныктоо. Бул багыттагы изилдөөлөр социологдорго, антропологдорго жана башка адистерге социалдык чыр-чатактын себептерин, коомдук өнүгүүнүн детерминанттарын түшүнүүгө, социалдык адилеттүүлүктү жана бакубаттуулукту жакшыртуу боюнча стратегияларды иштеп чыгууга жардам берет. Коомду коомдук мамилелердин жыйындысы катары изилдөө темасы социалдык өзгөрүүлөрдүн, технологиянын өнүгүшүнүн, калктын миграциясынын, ааламдашуусунун жана социалдык өз ара аракеттенүүгө таасир этүүчү башка факторлордун тез темптеринен улам азыркы дүйнөдө өтө актуалдуу болуп саналат. Бул процесстерди жана кубулуштарды түшүнүү туруктуу коомдорду өнүктүрүү, социалдык көйгөйлөрдү чечүү, социалдык тилектештикти жана адилеттүүлүктү бекемдөө үчүн маанилүү. Бул багыттагы изилдөөлөр өзгөрүүлөрдү болжолдоого, социалдык системаларды жаңы чакырыктарга ыңгайлаштырууга жана коомдун өнүгүшүнө салым кошкон саясатты түзүүгө жардам берет.

Негизги сөздөр: коом, изилдөө, социалдык мамилелер, структура, институт, инсан, топ, мамилелер, тенденциялар, коомдук процесстер.

Абдылдаева А.Т.
старший преподаватель
Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева
г. Бишкек

ИССЛЕДОВАНИЕ ОБЩЕСТВА КАК СОВОКУПНОСТИ ПРИСУЩИХ ЕМУ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация: Исследование общества как совокупности присущих ему общественных отношений включает в себя анализ социальной структуры, норм и ценностей, институтов и общественных движений. Оно позволяет понять динамику общественного развития, конфликты и сотрудничество между индивидами и группами, а также выявить закономерности и тенденции, определяющие социальные процессы. Цель исследования

общества как совокупности общественных отношений заключается в понимании и объяснении социальных явлений и процессов, а также выявлении закономерностей и тенденций, лежащих в основе общественной динамики. Исследования в этой области помогают социологам, антропологам и другим специалистам понять причины социальных конфликтов, детерминанты общественного развития, а также разрабатывать стратегии улучшения социальной справедливости и благополучия. Тема исследования общества как совокупности общественных отношений является крайне актуальной в современном мире из-за быстрого темпа социальных изменений, развития технологий, миграции населения, глобализации и других факторов, влияющих на общественные взаимодействия. Понимание этих процессов и явлений важно для развития устойчивых обществ, решения социальных проблем, укрепления социальной солидарности и справедливости. Исследования в этой области помогают прогнозировать изменения, адаптировать общественные системы к новым вызовам и формировать политики, способствующие развитию общества.

Ключевые слова: общество, исследование, общественные отношения, структура, институт, индивид, группа, взаимосвязи, тенденции, социальные процессы.

Abdyldaeva A.T.
teacher
Kyrgyz State University named after I. Arabaev
Bishkek c.

THE STUDY OF SOCIETY AS A SET OF SOCIAL RELATIONS INHERENT IN IT

Annotation: The study of society as a set of social relations inherent in it includes an analysis of social structure, norms and values, institutions and social movements. It allows us to understand the dynamics of social development, conflicts and cooperation between individuals and groups, as well as identify patterns and trends that determine social processes. The purpose of studying society as a set of social relations is to understand and explain social phenomena and processes, as well as to identify patterns and trends that underlie social dynamics. Research in this area helps sociologists, anthropologists and other specialists understand the causes of social conflict, the determinants of social development, and develop strategies to improve social justice and well-being. The topic of studying society as a set of social relations is extremely relevant in the modern world due to the rapid pace of social change, technology development, population migration, globalization and other factors affecting social interactions. Understanding these processes and phenomena is important for developing sustainable societies, solving social problems, strengthening social solidarity and justice. Research in this area helps predict changes, adapt social systems to new challenges and formulate policies that contribute to the development of society.

Key words: society, research, social relations, structure, institution, individual, group, relationships, trends, social processes

Философиянын бүткүл тарыхында эң маанилүү көйгөйлөрдүн бири болуп келген жана болуп кала берет: коом деген эмне? Социологдор менен философтор биз үчүн күтүлбөгөн жаңы формаларды алып, тынымсыз өзгөрүп турган коом деген эмне деген талашты улантышууда.

Бул теманын актуалдуулугу адамдын социалдык жандык экендигинде, демек, коомдон тышкары, системадан да тышта жашоо жаратылышка каршы кыймылды билдирет. Ар бир адам "Маугли" деп аталган жаныбарлардын арасында тарбияланган балдардын мисалдарын билет. Бирок алар адам коомуна киргенден кийин да социалдаша алышкан эмес.

Философия коомдун иштөөсүнүн белгилүү бир бөлүгүн эмес, социалдык реалдуулукту ажырагыс кубулуш катары, анын биздин аң-сезимибизде кандай пайда болушун карайт. Бул жерде башка коомдук илимдерге мүнөздүү болбогон бир катар маселелер актуалдуу болуп саналат: коомдун келип чыгышы, өнүгүү факторлору жана тарыхый процесстин мыйзамдары (тарых философиясы), адам коому менен жаныбарлар коомчулугунун айырмасы, коом менен коом ортосундагы мамилелер. жеке адам ж.б. Ошол эле учурда социалдык реалдуулукту изилдөөнүн өзүнүн өзгөчөлүгү бар: коомдук кубулуштар менен иштеген изилдөөчүнүн өзү изилдеп жаткан реалдуулуктун бир бөлүгү болуп саналат, анын натыйжасында билим автоматтык түрдө социалдык реалдуулуктун элементине айланат, аны татаалдантат (изилдөөчү, изилденип жаткан картинага кошулуу менен, талдоочу катмарды гана көбөйтөт) , – коомдук таанымдын парадоксу.[2,386]

Коомго бир нече түрдүү аныктамаларды берүүгө болот, мисалы: коом – адамдардын биргелешкен ишмердүүлүгүнүн тарыхый калыптанган формаларынын жыйындысы. [7,252] Коом – бул тирүү системалардын өнүгүүсүнүн эң жогорку деңгээли, анын негизги элементтери адамдар жана алардын биргелешкен ишмердүүлүгүнүн формалары. Коом – коомдук мамилелердин жыйындысы [5,185]

Ошону менен бирге, бүтүндөй коомду анын түзүүчү элементтеринен жана адамдардын башка агрегаттарынан (топтор, эл ж.б.) айырмалоонун критерийлери жөнүндө суроо туулат. Коомдун төмөнкүдөй мүнөздөмөлөрү ажыратылат: Эмгектин бөлүнүшү (калктын бардык категорияларын камтыбайт). Анын негизги түрлөрү табигый (жынысы, жашы, географиялык) жана коомдук (кесиптик) болуп саналат. Жөнгө салуу системасынын болушу. Бул юридикалык жактарды камтыйт, б.а. кодификацияланган, нормалар жана моралдык (табигый түрдө өнүккөн жазылбаган мыйзамдар).

Социалдык мамилелер – кеңири мааниде алганда, адамдын иш-аракетинин жана коомдогу социалдык индивиддердин жашоосунун байланыштарынын жана көз карандылыктарынын бүтүндөй системасы. Тар жана адистештирилген мааниде адамдардын ортосундагы кыйыр байланыштар, алар алардын ортосундагы убакыт жана мейкиндик боюнча өз ара аракеттенүү мүмкүнчүлүгүн, алардын түздөн-түз байланышынан тышкары жана көбүнчө мындай өз ара аракеттенүүлөрдүн механикасын түздөн-түз түшүнүүсүнөн тышкары. Бул байланыштардын турмуштук зарылчылыгы, бир жагынан, коомдо аларды түзүүчү адамдарга көз каранды болбогондой болгон адамдардын ишинин объективдүү шарттары, каражаттары жана натыйжалары, экинчи жагынан, муктаждыктар, кызыкчылыктар, каалоолор, адамдардын мамилеси, объективдүү объектилер жана адамдык күчтөр менен байланышууга багытталган. Архаикалык коомдордо коомдук мамилелер жана адамдардын түздөн-түз социалдык көз карандылыгы бири-биринен дээрлик ажыратылбайт. Албетте, бүтүндөй кландын түзүлүшү, анын салттары, мифтери жана ырым-жырымдары инсандардын жашоосуна, алардын бири-бирине болгон мамилелерине жана уруктардын бүтүндүгүнө ортомчулук кылат, бирок бул медиациялар негизинен инсандардын өз жакындарына жана социалдык жактан жеке көз карандылыгын күчөтөт. уюштуруу. Этностор аралык, маданияттар аралык, андан кийин ар кандай коомдук формациялардын ортосундагы соода-экономикалык байланыш каражаттарынын пайда болушу менен адамдардын, топтордун, социалдык катмарлардын түз

байланыштарына кынап алган социалдык ортомчулуктардын бүтүндөй системасы түзүлгөндө социалдык мамилелер туура мааниде айырмаланат. жана башка адамзат коомчулугу. Индустриалдык коомдун өнүгүшү машина өндүрүшүн, абстрактуу коомдук сапаттар менен иштеген экономиканы, адамдын потенциалын жана аракетин өлчөө үчүн нерселердин өзгөчө логикасын түзөт. Адамдарды алардын ишмердүүлүгүнүн ишке ашырылышы жана ортомчулугу аркылуу изилдөө мүмкүн болот. Жаңы пайда болгон коомдук илим адамдардын жашоосун материалдык жана квазиматериалдык формага түшүрүп, алардын мамилелерине жараша изилдей баштайт. [3, 365]

Коомдук мамилелердин субъекттери болуп жеке адамдар, чакан жана чоң топтор, аймактык жамааттар, этностор, уюмдар, социалдык институттар жана бүтүндөй ири коомдордун өздөрү саналат. Ошого жараша мамилелер инсандар аралык, топ ичиндеги жана топтор аралык, жергиликтүү, этникалык, уюштуруучулук, институттук, өлкө ичиндеги жана эл аралык болуп бөлүнөт. Ар кандай субъект-аралаш мамилелер да байкалат, индивид уюм менен өз ара аракеттенгенде, уюм этникалык топ менен конфликтке кабылат ж.б.

Предметтик мазмуну боюнча коомдук мамилелер коомдун турмушунун негизги чөйрөлөрү боюнча: экономикалык, социалдык, саясий, адеп-ахлактык, идеологиялык ж. мамилелер товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүү, алмашуу жана бөлүштүрүү негизинде түзүлөт; социалдык – коомдук түзүлүштөгү жана бүтүндөй коомдогу ар кандай субъекттердин статусуна негизделген; саясий – мамлекеттик бийликке негизделген ж.б. Коомдук мамилелердин ар бир түрүнүн конкреттүү мазмуну бүтүндөй коомдогу өзгөрүүлөр менен бирге тарыхый жактан да өзгөрөт. Пайда болгон коомдук мамилелердин жаңы элементтери акырындык менен адамдардын күнүмдүк турмушунда орноп, өзүн жана айлана-чөйрө менен болгон мамилелерин тынымсыз кайра өндүргөн коомдук институттардын мүнөзүнө ээ болот.

Коомдук мамилелер өзүнүн табияты жана ички мазмуну боюнча абдан ар түрдүү. Түз жана кыйыр, түз жана кыйыр, формалдуу жана формалдуу эмес мамилелер бар. Коомдук мамилелердин субъектилери үчүн эң маанилүүсү алардын өз ара мамилелеринин паритеттүүлүгү же диспропорциясы: теңдик жана теңсиздик, кызматташтык жана атаандаштык, үстөмдүк жана баш ийүү, антагонизм жана кызматташтык. Коомдук мамилелердин субъектилердин үстүнөн үстөмдүк кылуучу күчкө айланып, алардын өз ара аракеттенүүсүн четтетүү тенденциясы да андан кем эмес мааниге ээ.
институттар, бул учурда аларды коомдук мамилелер, чөйрөлөр, социалдык чындыктын кырлары деп да атоого болот. Бул чөйрөлөрдүн ар бири коомдун жашоосу үчүн зарыл жана белгилүү бир функцияларды аткарат:

1. Экономикалык: материалдык байлыктарды өндүрүүнү, бөлүштүрүүнү, алмашууну жана керектөөнү камтыйт. Америкалык социолог Т.Парсонстун системасында экономика адаптациялоочу функцияны аткарат, б.а. адамдар үчүн материалдык «жашоо чөйрөсүн» түзөт.
2. Саясий – саясий институттардын (партиялык түзүлүш, мамлекеттик аппарат, сот жана прокуратура, күч түзүмдөрү (армия, полиция), жалпыга маалымдоо каражаттары, кээде чиркөөнү кошкондо) жана саясий мамилелердин (б.а. бийлик жана баш ийүү боюнча адамдардын ортосундагы мамилелер) жыйындысы; Бул дагы саясий маданиятты камтыйт – коомдун көпчүлүгү жактырган саясий көз караштар менен кызыкчылыктардын системасы. Саясат башкаруу жана коргоо функциясын аткарат (коомдун бүтүндүгүн сактайт)

3. Экономикалык: материалдык байлыктарды өндүрүү, бөлүштүрүү, алмашуу жана керектөөнү камтыйт. Америкалык социолог Т.Парсонстун системасында экономика адаптациялоочу функцияны аткарат, б.а. адамдар үчүн материалдык «жашоо чөйрөсүн» түзөт.
4. Саясий – саясий институттардын (партиялык система, мамлекеттик аппарат, сот жана прокуратура, күч түзүмдөрү (армия, полиция), жалпыга маалымдоо каражаттары, кээде чиркөөнү кошо алганда) жана саясий мамилелердин (б.а. бийлик жана баш ийүү боюнча адамдардын ортосундагы мамилелердин) жыйындысы; Бул дагы саясий маданиятты камтыйт – коомдун көпчүлүгү жактырган саясий көз караштар менен кызыкчылыктардын системасы. Саясат башкаруу жана коргоо функциясын аткарат (коомдун бүтүндүгүн ичинен жана сыртынан сактайт).
5. Маданий (идеологиялык, руханий): баалуулуктарды, нормаларды жана идеалдарды өнүктүрүү үчүн жооптуу. Баалуулуктар белгилүү бир маданият тарабынан кабыл алынган максаттарды чагылдырат, бул коомдук көрсөтмөлөр, б.а. максаттарга жетүү үчүн коомдук бекитилген каражаттар. Идеалдар максаттардан түп-тамырынан бери жетүүгө мүмкүн болбогону менен айырмаланат, бирок ага умтулуу жашоону маңыздуу кылат (идеалдар максаттарды негиздөөгө мүмкүндүк берет; ушул себептен идеология саясаттын жөн гана тиркемеси эмес, өз алдынча чөйрө: дин, илим, искусство , адеп-ахлак, философия ж.б. .д.). Парсонстун пикири боюнча маданият адатта социалдык системада жашыруун функцияны аткарат, б.а. системада үлгүнү сактоо функциясы.[5, 412]
6. Социалдык: социалдык системанын туруктуулугун, туруктуулугун жана анын нормалдуу кайра өндүрүшүн камсыз кылат, б.а. коомдук тажрыйбаны муундарга өткөрүп берүү. Коомдук пикир, адатта, системага интеграциялоо функциясын аткарат, б.а. адамдарды бириктирүү. Бул адамдын төрөлө турган, өскөн, окуган, дарыланган, эс алган жери ж.б. Социалдаштыруу – инсандын коомго кирүү процесси, б.а. инсандын белгилүү бир коомго мүнөздүү болгон баалуулуктарды, нормаларды жана жүрүм-турум үлгүлөрүн өздөштүрүү аркылуу инсандын калыптануу процесси, анын натыйжасы өзү жана анын коомдогу орду жөнүндө идея болуп саналат. Социалдык статус (адамдын коомдогу орду) экономикалык абалынан материалдык жыргалчылыктын көлөмүнө эмес, коомдун белгилүү бир социалдык ролго болгон мамилесине (б.а. адамдын өзүнө эмес, өзгөчө ал эмне кылат). Социалдык мобилдүүлүк (адамдардын социалдык катмарлар боюнча жылышы) горизонталдык (бир катмардын ичиндеги кыймыл) жана вертикалдык (ар кандай катмарлар боюнча кыймылы) болушу мүмкүн. Кыймылдын негизги факторлоруна – социалдык лифттерге келсек, төмөнкүлөр бөлүнөт: экономика (бизнес), саясат, армия, чиркөө, илим, нике.

Коомду коомдук мамилелердин системасы катары кароо, анын негизин экономикалык (материалдык) мамилелер түзгөн, биринчиден, ага тарыхый жактан өзгөчө мамиле жасоого, ар кандай коомдук-экономикалык формацияларды (кулдук, феодалдык, капиталисттик, социалисттик коом) аныктоого мүмкүндүк берет; экинчиден, коомдук турмуштун негизги чөйрөлөрүнүн (экономикалык, саясий, рухий) өзгөчөлүктөрүн аныктоо; үчүнчүдөн, коомдук байланыштын субъекттерин (инсан, үй-бүлө, улут ж. б.) так аныктоо.

19-кылымга чейин философтор коом менен мамлекеттин ортосундагы айырманы көрүшкөн эмес, б.а. Философиялык жана социологиялык ой-пикирдин тарыхында узак убакыт бою социалдык өзгөчө табияты жөнүндө түшүнүк болгон эмес. Байыркы философтор коом жөнүндө айтып, аны “полис”, б.а. шаар-мамлекет. Демек, адамды «социалдык жаныбар» (zoon politikon) деп атап, Аристотель саясий жаныбарды билдирген. Демокрит жалпысынан

коомду табияттын жөнөкөй уландысы деп эсептеген, б.а. Алар коомдун жаралышын жаратылыштын өнүгүүсүнүн табигый уландысы катары көрүшкөн. Платон коомдун келип чыгышынын себебин эмгек бөлүштүрүүдөн көргөн, ал өз кезегинде адамдардын керектөөлөрүнүн көп түрдүүлүгүнүн жана ар бир индивидуалдуу адамдын мүмкүнчүлүктөрүнүн чектелүүлүгүнүн кесепети болуп саналат. Алмашуу башкарууга муктаждыкты жаратат, мамлекеттин тышкы чек аралары болгондуктан, сырттан коркунуч келип чыгышы мүмкүн. Демек, штатта үч класс пайда болот: жумушчулар, коргоочу жана башкаруучу. Адамдар табиятынан бирдей эмес, чектелүү мүмкүнчүлүктөр аларды бирдей кылат, коомдун туруктуулугу жарандардын бул абалына болгон муктаждыгын аңдап билүүсүнө негизделет, ал билим аркылуу ээ болот. Платон адеп-ахлактын бузулушунан улам адилет мамлекеттин деградациясын да көрсөтөт: эгерде бийлик аскерлерге өтүп кетсе, анда бул түзүлүш тимократия болуп саналат. Ал эми аскердик эрдиги бар, бирок мамлекетчилдиги жок адамдар бийликти сактап кала алышпайт, ошондо биз олигархияга — акчачылардын бийлигине ээ болобуз, ал оңой эле демократияга (анархиянын бир түрү) айланат, ал өз кезегинде, ээнбаштык менен гана күрөшүүгө болот. [27, 275]

Аристотель мамлекетти байланыштын табигый муктаждыгынын натыйжасы деп эсептеген. Мамлекет инсандан жогору турат, ал эми коомдук туруктуулуктун негизин орто класс түзөт: адамдын мамлекеттеги орду менчик менен аныктала тургандыктан, жакырчылык менен байлык чыгымдардан келип чыккан эки чектен ашат. Аристотель ошондой эле мамлекеттин туура (монархия, аристократия, саясат) жана туура эмес (тирания, олигархия, демократиялык) формаларын (максаты боюнча бөлөт: коомдук пайда жана жеке пайда) [1, 312].

Орто кылымдардагы философтор коомдун болушун кудайдын эркинен алып чыгышкан. Августин азаптын жайы болгон «жер шаары» жана жакшылыктын идеалдуу сактагычы болгон «Кудайдын шаары» жөнүндө айткан. Демек, коом тагдырдын идеясына жана "туура жер" идеясына негизделген. Айтмакчы, бардык орто кылымдардагы философтор коомду улуттук эмес деп түшүнүшкөн, улуттук мамлекет деген түшүнүк таптакыр болгон эмес, бир гана «Теңир-вассал» мамилеси (б.а. чыккынчылык деген нерсе болгон эмес) [7, 287;]

Азыркы мезгил коомдук келишим теориясынын өнүгүшү менен мүнөздөлөт. Анткени адамдар табияты боюнча бирдей болсо, анда бардыгы бирдей жеңилдиктерди талап кыла алат, мунун натыйжасында «бардыгына каршы бардыгынын согушу» кырдаалы келип чыгышы мүмкүн. Адамдар да табиятынан акылдуу болгондуктан, бул согуштун келечегин түшүнө алышат жана баарын жоготуп албоо үчүн айрым укуктарын мамлекетке өткөрүп берүүнү туура көрүшөт. Бул жерде антропологдор анын тастыктоосун таба элек адамзаттын коомго чейинки абалы жөнүндө ой бар экени түшүнүктүү. Аны 18-кылымдагы француз философу да колдогон. Жан-Жак Руссо коомдун баштапкы формасын табияттын абалы, табият менен гармония деп эсептеген (табигый укук идеясы). Жеке менчиктин пайда болушу менен коомдук келишимдин зарылдыгы келип чыгат. Айтмакчы, Руссо табигый абалга кайтып келүү үчүн мажбурлоо аракеттерин алгылыктуу деп эсептеген.

Гегель немис классикалык философиясынын башка өкүлдөрү сыяктуу эле жарандык коом жана мыйзам үстөмдүгү концепциясын – инсандын жеке эркиндиги анын моралдык-укуктук жоопкерчилигине шайкеш келген мындай түзүлүштү карайт.

Мамлекет жарандык коомдун өнүгүүсүнүн негизи болуп саналат. Жарандык коом – мамлекеттин өнүгүү баскычы, аны жеңип жатат. Мамлекет да өзүнчө бир максат, б.а. жеке адамдын таламдарынан артыкчылыкка ээ жана эч кандай учурда жеке адамдын таламдарын

коргоонун каражаты гана болуп саналбайт. Мамлекет акылга сыярлык болгондуктан, андагы тартипке каршы кандай гана күрөш болбосун маанисиз жана табигый эмес. Чыныгы эркиндик да мамлекетте гана ишке ашат. Башкача айтканда, тоталитардык модель.

Карл Маркс жана Фридрих Энгельс коомдун материалисттик теориясын түзүшкөн. Ф.Энгельс адамдын жана коомдун келип чыгышын бирдиктүү процесске байланыштырып, коомдун келип чыгышына көңүл бурган, ага биологиялык өбөлгөлөр (тик турушу, алдыңкы буттарынын, кекиртек ж.б. өнүгүүсү) да, социалдык да (эмгек, сүйлөө) таасир эткен. , биргелешкен иш-аракеттер , адеп-ахлак нормаларын калыптандыруу жана баш кошуу ж.б.). Маркс коом кандайча жана эмнеден улам өнүгүп жатканын түшүндүргөн коомдук-экономикалык формациялар теориясы менен белгилүү.

Илимий жана окуу адабияттары адам коомунун көптөгөн аныктамаларын жана мүнөздөмөлөрүн берет, бирок алардын бардыгы бир нерседе макулдашат: коом адамдардын ортосундагы өз ара аракеттенүүнүн продуктусу, алардын жашоосунун белгилүү бир уюму, ички карама-каршы организм, анын маңызы ар түрдүү (экономикалык, моралдык, диний ж.б.) адамдардын, алардын бирикмелеринин жана жамааттарынын ортосундагы байланыштар жана мамилелер. Бул экономикалык, үй-бүлөлүк, топтук, этникалык, таптык, таптык мамилелер жана кызыкчылыктар менен бириккен адамдардын байланыштарынын татаал, өз алдынча өнүккөн системасы. Коомдо биологиялык эмес, биринчи кезекте социалдык мыйзамдар иштейт.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Аристотель. Политика // Сочинения в 4-х томах. – М., Мысль, 1983. Т.4. Перевод С. А. Жебелева
2. Афанасьев В.Г. «Системность и общество». – М; Политиздат. 1980. – 386 с.
3. Борулин В.С. Диалектика сфер общественной жизни. – М.: Изд-во Московского университета, 1982. – 230 с.
4. Вебер М. О некоторых категориях понимания социологии. – Он же. Избранные Современный философский словарь/ Изд-во Панпринт, 1998
5. Социальная философия: Учебное пособие для ВУЗов / В.Н. Лавриненко. – М.: Культура и спорт, 1995. – 240 с.
6. Социальная философия: Хрестоматия. Ч 1 / Г.С. Арефьева. – М.: Высшая школа, 1994. – 255с.
7. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней философии. – М., 1981. – С. 275.
8. Штомпка П. Социология социальных изменений. – М., 1996;

Рецензент: философия илимдеринин кандидаты Кочкорова Д.А.